

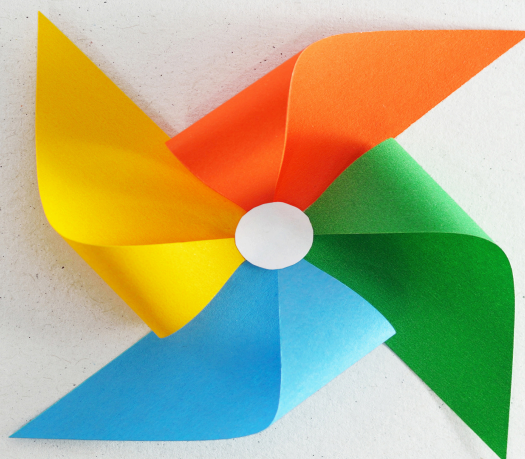
Sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutuksen tukeminen varhaiskasvatuksessa ja esi- ja alkuopetuksessa

Riina Niutanen

1

Tänään puhutaan näistä asioista

- Mitä on sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot?
- Vuorovaikutuksen tukeminen
- Mentalisaatio
- Kommunikaatiosuhde
- Miten näitä tuetaan käytännössä?

Riina Niutanen

2

3

Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot

- Sosiaalisuus on yksi synnynnäisistä temperamentti- ja persoonallisuuspiirteistä
- Sosiaalinen ihminen etsii aktiivisesti muiden seuraan ja haluaa olla muiden kanssa vuorovaikutuksessa
- Sosiaaliset taidot tarkoittavat taitoa selvitä sosiaalisista tilanteista
- Sosiaalinen ihminen ei ole saanut syntymälahjaksi hyviä sosiaalisia taitoja.
- Sosiaaliset taidot ovat temperamenttityypistä huolimatta harjoitusta vaativa ja opeteltavissa oleva asia meille kaikille.

Riina Niutanen

4

Sosiaaliset taidot - mitä ne ovat?

- Sosiaaliset taidot koostuvat monista osataidoista. Osataitoja ovat esimerkiksi seuraavat:
 - Kyky tunnistaa omia ja toisten ihmisten tunteita
 - Kyky asettua toisten ihmisten asemaan ja ottaa heidät huomioon
 - Kyky toimia vuorotellen ja yhteistyössä
 - Kyky sopeutua ohjaukseen
 - Kyky tehdä kompromisseja
 - Kyky luoda kontakti uusiin ihmisiin
 - Kyky solmia ja ylläpitää ystävyysuhteita
 - Viestintätaidot
 - Keltikangas-Järvinen: käytössä suuri kirjo erilaisia toimintamalleja ja kyky valita oikea ratkaisu (2010, 22)

VALTERI

 Riina Niutanen

5

Sosiaalisten taitojen kehittyminen

- Sosiaaliset taidot kehittyvät mallioppimisen ja saatujen kokemusten myötä.
- Sosiaalisten taitojen kehittymiseen vaikuttavat mallin lisäksi kasvatus, ohjaus, palaute ja tunneilmasto
- Sosiaalisten taitojen harjoittelussa tärkeitä malleja ovat
 - Vanhemmat ja muut läheiset aikuiset
 - Lapsen kanssa työskentelevät aikuiset
 - Harrastusten ohjaajat
 - Sisarukset, päiväkotij- ja luokkakaverit, ystävät - On tärkeä muistaa, että lapsi tarvitsee ympärilleen ikätovereita, joiden kanssa voi harjoitella taitojaan!

VALTERI

 Riina Niutanen

6

Vuorovaikutuksen tukeminen alkaa elämän ensi hetkistä

7

Kaiken perustana kiintymyssuhde ja varhainen vuorovaikutus

- Lapsen ensimmäisten elinvuosien tärkein kehitystehtävä on kiintymyssuhteen luominen tunnetasolla tärkeisiin aikuisiin
- Kiintymyssuhde on sosiaalisen kehityksen ja sosiaalisten taitojen pohja ja samanaikaisesti kognitiivisen kehityksen pohja ja vuorovaikutustaitojen perusta

Kuva: kuvapalvelu Pixabay
<https://pixabay.com/fi/>

VALTERI

Riina Niutanen

8

Minuuden rakentuminen

- Minuudella tarkoitetaan lapsen käsitystä itsestään itsenäisenä olentona
- Minuuden rakentuminen edellyttää ensin elämistä symbioosissa ensisijaisen hoitajan kanssa ja sitten irtautumista tästä hoitajasta
- Minuutta ei voi opettaa eikä se synny virikkeistä, vaan lapsen saamista hoivakokemuksista.
- Minuuden kehittymisen myötä lapselle syntyy käsitys siitä, miten ihmiset suhtautuvat toisiinsa
- Minuuden kehittymisen seurauksena itsekontrolli ja tunteiden säätely tulevat mahdollisiksi. Ne ovat sosiaalisen kompetenssin osatekijöitä.

(Keltikangas-Järvinen 2012, 26-27)

Riina Niutanen

VALTERI

9

Kiintymyssuhde

- Kiintymyssuhteen kehittyminen ja varhaisen vuorovaikutuksen taitojen oppiminen tapahtuu osana arkea, pienissä hetkissä. Hoiva ja huolenpito, perustarpeiden tyydyttäminen, katseet, kosketukset, hymyt, äänensävyt, sanat ovat tärkeitä rakennusaineita.
- Kiintymyssuhteen laatu (turvallinen tai turvaton kiintymyssuhde) määrittelee sitä, miten ihminen toimii suhteessa toisiin myös myöhemmissä ihmissuhteissaan

(Keltikangas-Järvinen 2021, 39-40)

Riina Niutanen

VALTERI

10

Varhainen vuorovaikutus viitoittaa tietä sosiaalisille taidoille

- Varhainen vuorovaikutus on edellytys lapsen neurobiologian, tunne-elämän sekä kognitiivisten ja sosiaalisten taitojen kehittymiselle. (Lastenneurolakäsikirja <https://thl.fi/fi/web/lastenneurolakäsikirja/terveystarkastusten-menetelmat/psykososiaalinen-kehitys/vavu>)
- Vaikka graaveja ongelmia vuorovaikutuksessa ei olisikaan nähtävissä, tuen tarvetta ja hoksauttamista tarvitaan
- Vanhempien kanssa on tärkeää keskustella siitä, että lapsessa he näkevät aina peilautumia itsestään ja lapsen toisesta vanhemmasta
 - näky voi olla ilahduttava, riemastuttava, hämmentävä, ärsyttävä, jopa pelottava
- Lapsen persoonassa on myös täysin omia piirteitä: sosiaalisten vanhempien lapsi voi olla persoonaltaan varautunut ja vetäytyvä tai päinvastoin
- Empaattisuus tarkoittaa kykyä asettua toisen asemaan ja ymmärtää sitä kautta, miltä toisesta tuntuu. Sensitiivisyydellä taas tarkoitetaan toisen persoonan huomioimista omassa vuorovaikutuksessa ja tavassa toimia.
- **Monet vanhemmat kaipaavat konkreettisia vinkkejä vuorovaikutukseen.**

VALTERI

Riina Niutanen

11

Varhaisen vuorovaikutuksen haasteet taustalla monessa tilanteessa päiväkot-, eskari- ja kouluikässä

- Varhaisesta vuorovaikutuksesta puhutaan vauvaiän kehitystehtävänä.
- Jos kiintymyssuhde on jäänyt heikoksi tai varhaisessa vuorovaikutuksessa on ollut haasteita, nämä syyt löytyvät usein selittävänä tekijänä lapselle haastavissa tilanteissa:
 - puutteellisia taitoja, erikoisia reaktioita toisten tunneilmaisuun, toistuvaa rajojen ylittämistä
- Varhaisen vuorovaikutuksen harjoituksia voi ja kannattaa hyödyntää vuorovaikutussuhteen rakentamisessa myös vauvaiän jälkeen. Käyttöön kannattaa ottaa kaikki ikätasoiset välineet: tilanteiden ennakointi ja purku puhuen, piirtäen, tunnekortteja hyödyntäen

VALTERI

Riina Niutanen

12

Maturaatio eli kypsymiskehitys

- Kypsymiskehitys tarkoittaa sitä, että aivojen tai muu biologinen kehitys antaa myös psyykkiselle kehitykselle reunaehdot
- Kehitys etenee tietyssä järjestyksessä
- Normaalikehityksessä asiat ikään kuin ilmaantuvat itsestään, kun on niiden aika
- Fyysisessä kehityksessä maturaatio ymmärretään psyykkistä kehitystä paremmin
- Suomalaiseen kasvatuskulttuuriin kuuluu usko, että vaikeudet vahvistavat. Tosiasiassa väärään aikaan ajoittuvat vaikeudet voivat viedä kyvyn selviytyä. Väärään aikaan tulevat vaatimukset eivät kehitä lasta vaan haittaavat kehitystä.

(Keltikangas-Järvinen 2012, 18-20)

Riina Niutanen

VALTERI

13

VALTERI

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Mentalisaatio opettajan työvälineenä

Riina Niutanen

14

Mitä mentalisaatio on?

”Mentalisaatio tarkoittaa yksilön kykyä pohtia omaa ja toisen ihmisen näkökulmaa ja kokemusta. Hyvä mentalisaatiokyky auttaa säätelemään omia tunnetiloja ja luo vakautta ihmissuhteisiin. Se myös vähentää konfliktien aiheuttamaa stressiä ja traumatisoivaa vaikutusta.

Mentalisaatiokyky on yhteydessä hyvään vuorovaikutukseen lapsen kanssa, turvalliseen kiintymykseen, suotuisaan kognitiiviseen ja tunne-elämän kehitykseen sekä lapsen omaan mentalisaatiokykyyn.”

Marjukka Pajulo, Saara Salo ja Nina Pyykkönen 2015

[Linkki artikkeliin Mentalisaatio ihmisistä suojaavana tekijänä](#)

VALTERI

Riina Niutanen

15

Jari Sinkkonen: Mitä mentalisaatio on?

- Ajattelua ja oman ajattelun pohdintaa
- Kykyä pitää toisen mieli omassa mielessä
- Halua nähdä ilmiä käyttäytymisen taakse
- Halua etsiä vaihtoehtoisia selityksiä jollekin käyttäytymiselle
- Painopiste siirtyy käyttäytymisestä kokemukseen
- Ponnistellaan toisen ihmisen kokemusten, toiveiden, halujen ja ajatusten ymmärtämiseksi
- Psykkistä ”ongella olemista”
- Spontaania, intuitiivista ja suureksi osaksi tiedostamatonta
- Kykyä yrittää kuvitella, mitä toiset ajattelevat, tuntevat tai uskovat ja kykyä antaa arvoa tälle ponnistelulle

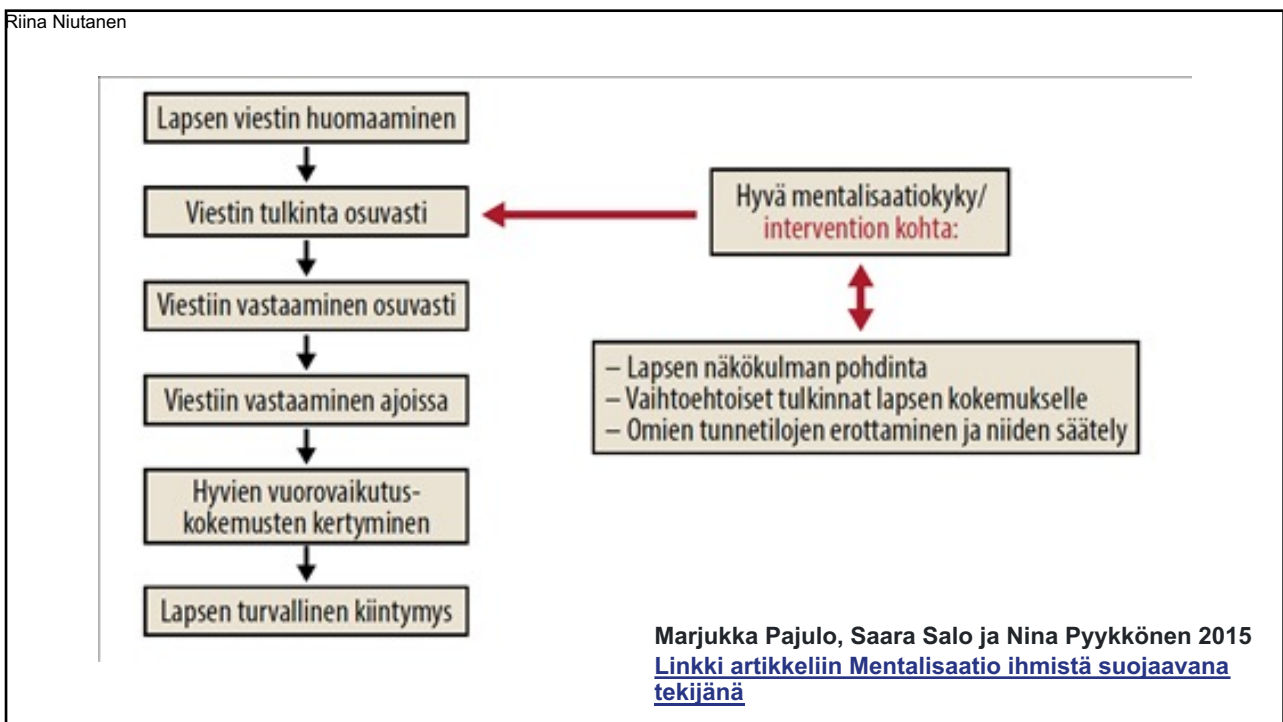
VALTERI

Riina Niutanen

16

17

18

Kommunikaatiosuhde

Elina Kontu

Riina Niutanen

19

Opettajuus / kasvattajuus on muuttunut

Ennen
Keskeistä hallinta:

Ryhmän hallinta
Opetettavan aineksen
hallinta
Ongelmanratkaisun hallinta

Nyt
Keskeistä vuorovaikutus:

Yhteisöllisyyden
hyödyntäminen
Ohjaava vuorovaikutus
Oppimisprosessien
ymmärtäminen ja ohjaaminen

Riina Niutanen

VALTERI

20

Pedagoginen kohtaaminen - mistä tässä on kyse?

- Kasvattajan tavoitteena on oppia tuntemaan lapsi ja hänen sisäistä liikettään niin syvästi kuin mahdollista
- Ymmärrys toisen tavasta ilmaista tunteita ja tarpeita
- Tiedon välittäminen ympäristöstä niin, että kohdehenkilön on mahdollista ottaa tieto vastaan omista lähtökohdistaan ja liittää se osaksi omaa elämänhistoriaansa

Riina Niutanen

21

Kommunikaatiosuhde

- Opettajan ja ryhmän välillä
- Ikään kuin kuminauha, jota erityisesti opettaja voi säädellä
- Aikuisella kyky ja mahdollisuus tulla tietoisiksi omista kommunikaatiosuhteistaan ja vaihdella niitä tilanteen ja tarpeen mukaan
- Ihmisen kokemus itsestä syntyy, kun hän on erilaisissa kommunikaatiosuhteissa toisten ihmisten kanssa
- Dialogi ympäristön kanssa mahdollistaa sosiaalisen käyttäytymisen ja kommunikaation kehittymisen.

Riina Niutanen

22

Erilaisia kommunikaatiosuhteita

Riina Niutanen

23

A photograph showing several hands of different ages (adults and children) cupping a small, bright red heart. The background is a light teal color.

- Tavoitteena onnellinen lapsi ja nuori
- Aikuinen kaiken aikaa askeleen edellä, jotta tukeminen onnistuu
- Kommunikoinnin ydin: LÄSNÄOLO

Riina Niutanen

24

Lähteet

- Kontu, E. 2005. Kommunikaatiosuhde - vuorovaikutuksen keskeinen elementti. teoksessa E. Kontu, & E. Suhonen (Toimittajat), *Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus* (Sivut 109-115). (Palmenia-sarja; Nro 2). Yliopistopaino.
- Kontu, E. 2020. Asiantuntijoiden ja perheen välinen dialoginen vuorovaikutus. Puheenvuoro VIP-verkoston koulutuksessa.

<https://vip-verkosto.fi/wp-content/uploads/2020/09/Elina-Kontu-Asiantuntijoiden-ja-perheen-valinen-dialoginen-vuorovaikutus.pdf>

VALTERI

Riina Niutanen

25

Teoriasta
käytäntöön

Riina Niutanen

26

Riina Niutanen

LÄSNÄ-OLEVA VUORO-VAIKUTUS

[Lapsen mieli-kirjan tiedot](#),
kirjan pohjalta kuvaksi koonnut Riina Niutanen

Lapsen (ihmisen?) mielenterveyden ytimessä ovat läheisten ihmisten osoittama rakkaus ja helluus sekä aito läsnäolo.

Tietoinen läsnäolo vaikuttaa aivoihin mm. kykyä suunnata tarkkaavaisuutta eli kohdistaa huomio haluttuun ja valittuun kohteeseen. Läsnäolo parantaa keskittymiskykyä ja työmuistia ja edesauttaa oppimista.

Parantunut keskittymiskyky on yhteydessä kykyyn ohjata ja säädellä tunteita

Läsnäolo ilmenee toisen ihmisen arvostavana kohtaamisena.

Lastenpsykiatri ja neurobiologian professori Daniel Siegel:
"Tietoisesta läsnäolon harjoittelu aikuisella toimii kuin turvallinen kiintymyssuhde lapsella: se auttaa tuntemaan ja ymmärtämään itseään, mutta myös tuntemaan ja ymmärtämään muita ihmisiä."

27

Riina Niutanen

<p>KYSY MINULTA MITÄ MINULLE KUULUU.</p> <p>Ole kiinnostunut minusta. Haluan tulla nähdyksi ja kuulluksi.</p> <p>mieli</p>	<p>KERRO MINULLE, ETTÄ OLEN SINULLE TÄRKEÄ.</p> <p>Sano se minulle usein. Joka päivä.</p> <p>mieli</p>	<p>HASSUTTELE KANSSANI.</p> <p>Heittäydy hetkeksi itsekini lapseksi. Nauretaan ja hullutellaan yhdessä.</p> <p>mieli</p>	<p>ANNA MINUN YRITTÄÄ</p> <p>Haluan kokeilla asioita itse. Anna minun epäonnistua turvallisesti.</p> <p>mieli</p>	<p>VAKUUTA MINUT SIITÄ, ETTET HYLKÄÄ MINUA.</p> <p>Silloinkaan, kun kiukuttelen tai koettelen kärsivällisyyttäsi.</p> <p>mieli</p>
<p>KERRO MINULLE, ETTÄ OLEN HYVÄ JUURI SELLAISENA KUIN OLEN.</p> <p>Arvosta minua omana itsenäni.</p> <p>mieli</p>	<p>LOHDUTA MINUA, JOS MINULLA ON PAHA MIELI.</p> <p>Halaa minua ja kerro, että murheet tulevat ja menevät.</p> <p>mieli</p>	<p>ANNA MINULLE HELLYYTTÄ, LÄHEISYYTTÄ JA AIKAA.</p> <p>Haluan kokeilla asioita itse.</p> <p>mieli</p>	<p>TEE KANSSANI YHDESSÄ ASIOITA.</p> <p>Ihan arkisia juttuja.</p> <p>mieli</p>	<p>KANNUSTA, KEHU JA KIITÄ MINUA.</p> <p>Auta minua tunnistamaan omat vahvuuteni ja muistuta minua onnistumisistani.</p> <p>mieli</p>

[Neuvokas perhe - Kuule ja näe minut -kampanja](#)

28

29

Sosiaalisten taitojen harjoittelu

- Sosiaalisten taitojen harjoittelussa lähdetään liikkeelle käytännön tarpeista eli opetetaan niitä taitoja, joita lapsi juuri nyt tarvitsee tai joissa lapsella havaitaan arjen tilanteissa puutteita.
- Harjoiteltavia taitoja voivat olla esimerkiksi tervehtiminen, oman vuoron odottaminen ja siirtymätilanteissa toimiminen.
- Taitoja harjoiteltaessa opeteltavat toimintatavat perustellaan lapselle ja kerrotaan, mitä hyötyä niistä on hänelle
- Taitoja harjoitellaan useissa eri tilanteissa, jotta ne yleistyvät ja vakiintuvat.

Riina Niutanen

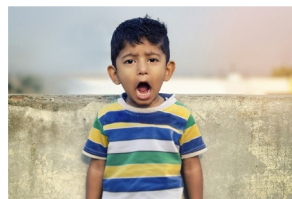

VALTERI

30

Mitä isot edellä, sitä pienet perässä

- Lapsi rakentaa vuorovaikutustaitojaan niissä raameissa, jotka aikuiset hänelle luovat omalla vuorovaikutuksellaan.
- Puhutun kielen lisäksi äänensävyt, ilmeet, eleet ja vuorovaikutustilanteen jälkimainingit ovat merkittäviä
- Aikuisen vuorovaikutusmalli on läsnä kaikissa tilanteissa, ei vain silloin, kun aikuinen on vuorovaikutuksessa lapsen kanssa
 - Miten olen vuorovaikutuksessa lapsen kanssa?
 - Miten olen vuorovaikutuksessa huoltajien kanssa?
 - Millaista on vuorovaikutuksemme kollegojen kanssa?
 - Miten käyttäydyn, kun asiat eivät etene suunnitelmien mukaan? Miten reagoin, kun joku mokaa? Ohitanko vai pysähdynkö, kun joku tarvitsee apua?

Kuvat kuvapalvelu Pixabay
<https://pixabay.com/fi/>

VALTERI

Riina Niutanen

31

Vuorovaikutusta voi tukea monilla tavoilla

- Huomion suuntaaminen
- Kysymykset lapselle
- Vastaukset lapsen kysymyksiin
- Keskustelut eri aiheista, keskustelun ohjaaminen aiheessa pysymiseen
- Valokuvat keskustelun tukena - tabletti /puhelin välineenä ehdoton tässä!
- Keskustelualoitteiden mallittaminen:
 ”Voit kysyä: ”Saanko tulla leikkiin?”

Kuva kuvapalvelu Pixabay
<https://pixabay.com/fi/>

VALTERI

Riina Niutanen

32

Tämän osaan, tätä harjoittelen, myöhemmin opin tuon!

- Kolme taitotasoa (Vygotskyn teoria lähikehityksen vyöhykkeestä)
 - 1) Lapsi osaa itse. Aikuisen tehtävänä on huomata lapsen taidot ja antaa niistä palautetta
 - 2) Lapsi osaa aikuisen tuella. Aikuinen johdattaa lasta kohti uusia taitoja. Rima riittävän, vaan ei liian korkealla
 - 3) Lapsi ei vielä osaa. Aikuinen tai toiset lapset voivat jo mallittaa toimintaa tällä tasolla ja suunnata lapsen huomion siihen, miten asioita voi ratkaista.
- ”Myöhemmin sinä harjoittelet tämän...”
- ”5-vuotiaana osaat jo...”

VALTERI

 Riina Niutanen

33

Vuorovaikutustaitojen ja sosiaalisten taitojen harjoittelu ei ole aina helppoa

- Lapsen taidot kehittyvät, kun hän saa kokemuksia onnistumisesta ja epäonnistumisesta
- Myös ristiriitatilanteet ovat oppimisen kannalta tärkeitä
- Ristiriita tai vaikka tappelu on eri asia kuin kiusaaminen
- Anteeksipyytäminen ja antaminen ovat harjoiteltavia ja opittavissa olevia taitoja
- Erialaisten mielipiteiden kunnioittaminen on taito, jonka harjoittelu on syytä aloittaa jo ihan pienenä ja jota on syytä jatkaa koko elämän ajan.

VALTERI

 Riina Niutanen

34

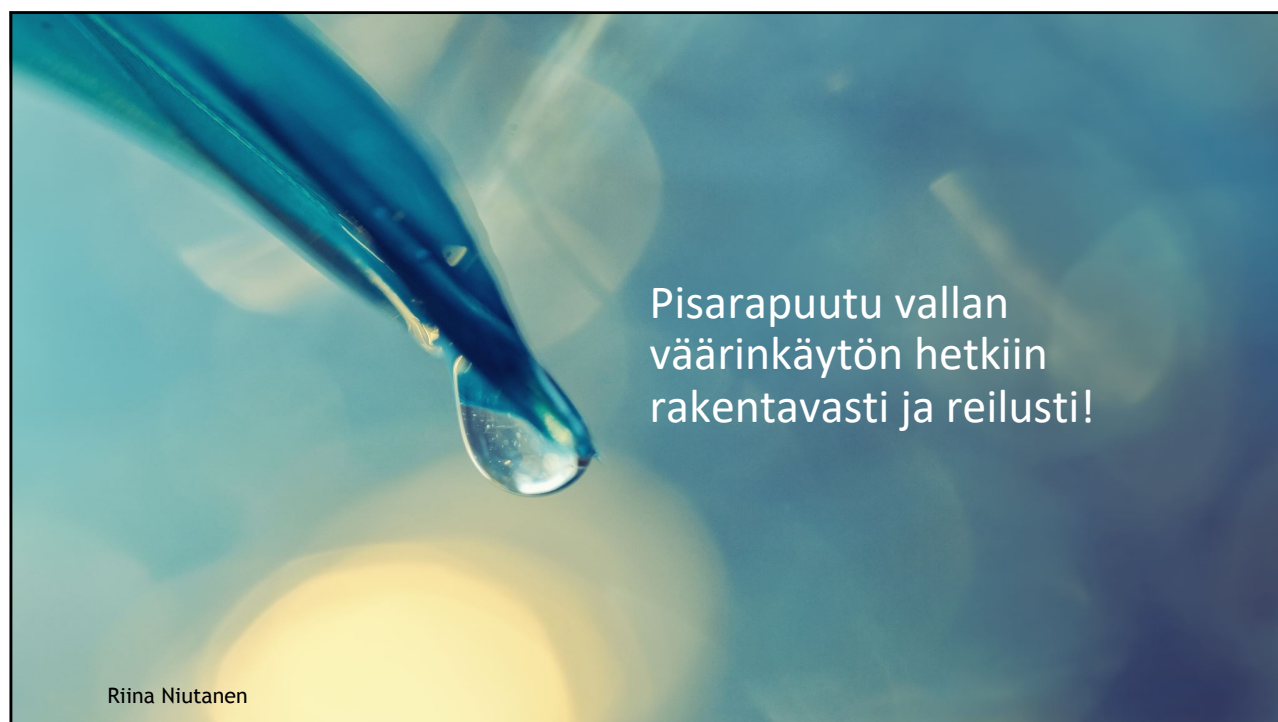
Pisarapuuttuminen

Tuija Huuki, akatemiatutkija
Raisa Cacciatore, lastenpsykiatri, nuorisolääkäri

Väestöliiton videoiden ja sivujen pohjalta koonnut Riina Niutanen

35

Pisarapuutu vallan
väärinkäytön hetkiin
rakentavasti ja reilusti!

Riina Niutanen

36

Pisarapuuttumisen vaiheet

<https://www.hyvakysymys.fi/uploads/2020/04/59a1750e-pisarapuuttumisen-vaiheet.pdf>

1. Huomasitteko, mitä tässä tapahtui?
2. Miltä se mahtoi tuntua?
3. Oliko se kaikista kivaa, oikein tai reilua?
4. Jos me jatketaan näin...
5. Sovitaan niin, että ensi kerralla toimitaan tässä tilanteessa näin...

Riina Niutanen

37

Sosiaalisiin taitoihin vaikuttavia taitoja

- Sosiaalisten taitojen kehitykseen vaikuttavat vahvasti itsesäätelytaidot. Näihin taitoihin sisältyvät toiminnanohjauksen taidot ja taito säädellä omia tunteita
- Tunnetaidot myös laajemmin tarkasteltuna (tunteiden tunnistaminen, nimeäminen, tunnetilan vaikutus omaan toimintaan) ovat merkittävässä roolissa sosiaalisia taitoja harjoiteltaessa.

Riina Niutanen

VALTERI

38

Sosiaalisten taitojen tukeminen vaatii erityistä panostusta, jos...

- Lapsella on kielellisiä haasteita (viivästynyt kielenkehitys, monikielinen tausta, kehityksellinen kielihäiriö)
- Lapsella on autismin kirjon häiriö
- Lapsella on näkö- tai kuulovamma
- Lapsella on kehitysvamma
- Lapsen kehitys on muun vamman tai sairauden vuoksi viivästynyt
- Tiedetään, että lapsen kiintymyssuhteeseen ja varhaiseen vuorovaikutukseen on liittynyt haasteita

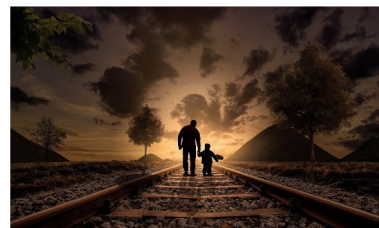
VALTERI

Riina Niutanen 20.9.2021

39

Mitä paremmat eväät, sen parempi seikkailu

- Selitä, kysy, vastaa, keskustele
- Rohkaise, kannusta, mahdollista
- Tue, nosta pystyyn, kopistele roskat ja lähetä uudelleen matkaan
- Iloitse, hämmästy, ihmettele
- Vahvista yhteenkuuluvuutta, tuo esille jokaisen ainutlaatuisuutta
- Vahvista luottamusta ja oikeudenmukaisuutta
- Luo toivoa ja uskoa tulevaisuuteen, ole hyvän puolella.

VALTERI

Riina Niutanen

Kuvat kuvapalvelu Pixabay
<https://pixabay.com/fi/>

40

Lähdekirjallisuutta

Dindar, K., Huttunen, K. & Koivula, M. 2020. Sosiaaliset taidot, tunteet ja ryhmässä toimiminen. Teoksessa: Lapsen kielenkehitys. Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys 2020. PS-kustannus, Keuruu.

Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. WSOY, EU.

Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. WSOY, Juva.

Kärkkäinen, K. 2017. Vahvista lasta. Duodecim.

Paavola-Ruotsalainen, L. & Rantalainen, K. 2020. Varhaiset vuorovaikutustaidot. Teoksessa: Lapsen kielenkehitys. Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys 2020. PS-kustannus, Keuruu.

Poikkeus, A-M., Aro, T. & Adenius-Jokivuori, M. 2014. Sosiaaliset taidot. Teoksessa: Joko se puhuu? 2014 (4. uudistettu painos). PS-kustannus, Juva.

THL. Lastenneuvolakäsikirja. <<https://thl.fi/web/lastenneuvolakasikirja/terveystarkastusten-menetelmat/psykososiaalinen-kehitys/vavu>>

Valteri. Palapelimalli. <https://www.valteri.fi/wp-content/uploads/2017/09/TOI-opetuksen-tukimateriaali-PALAPELIKUJIOILLA.pdf>

VALTERI

Riina Niutanen

41

VALTERI

Kiitos!

Riina Niutanen
Ohjaava opettaja
Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri
riina.niutanen@valteri.fi

Riina Niutanen

42